UO‘K 81-115

RAQAMLI ILMIY PLATFORMALAR TA’SIRIDA INGLIZ VA O‘ZBEK ILMIY DISKURSINING FUNKSIONAL-STILISTIK TRANSFORMATSIYASI

B.O‘. Ubaydullayeva

Maqolada raqamli axborot bazalari ta’sirida ingliz va o‘zbek ilmiy diskursida yuz berayotgan funksional-stilistik va pragmatik o‘zgarishlar qiyosiy tahlil qilindi. 2021–2026-yillarda e’lon qilingan 40 ta maqoladagi metama’lumotlarning axborot zichligi, shaxssizlik strategiyalari hamda ehtimollik vositalari o‘rganildi. Natijalar ingliz diskursi moslashuvchan, o‘zbek diskursi esa an’anaviy qoliplarga sodiq qolayotganini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: *ilmiy diskurs, raqamli platformalar, funksional stilistika, pragmatika, shaxssizlik, ehtimollik vositalari, nominalizatsiya, qiyosiy tahlil.*

В статье проводится сравнительный анализ функционально-стилистических и прагматических изменений в английском и узбекском научном дискурсе под влиянием цифровых информационных баз. На материале сорока научных статей, опубликованных за последние пять лет, исследуются плотность метаданных, стратегии безличности и средства хеджирования. Установлено, что английский научный дискурс отличается большей гибкостью, тогда как узбекский сохраняет традиционные стилистические особенности.

Ключевые слова: *научный дискурс, цифровые платформы, функциональная стилистика, прагматика, безличность, средства хеджирования, номинализация, сравнительный анализ.*

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda ilmiy diskursga doimiy evolyutsiyada bo‘lgan dinamik hodisa sifatida qaraladi. Bugungi kunda ilm-fan natijalarini e’lon qilish va ommalashtirish an’anaviy bosma nashrlardan to‘liq elektron ilmiy bazalarga, xususan, “ScienceDirect”, “ResearchGate”, “Google Scholar”, DOAJ, “inLibrary”, “Academia.edu”ga ko‘chdi. Bu jarayon nafaqat axborot yetkazish tezligiga, balki ilmiy matnlarning strukturaviy va stilistik tuzilishiga ham jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Mualliflar o‘z maqolalarini qidiruv tizimlari (*Academic SEO*) va algoritmlar tomonidan oson indekslanishi, global auditoriyaga tez yetib borishi uchun muayyan stilistik va pragmatik vositalarga ko‘proq murojaat qilmoqdalar. Natijada akademik yozuvning asosiy belgilari hisoblangan impersonallik, passiv konstruksiyalar, nominalizatsiya, sabab-oqibat munosabatlari hamda ehtimollikni ifodalovchi vositalarning funksional maqomida yangi transformatsion tendensiyalar yuzaga kelmoqda.

Raqamli ilmiy platformalar talablari va pragmatik ehtiyojlari ta’sirida ingliz hamda o‘zbek ilmiy diskursida kuzatilayotgan funksional-stilistik o‘zgarishlarni qiyosiy tahlil qilish, shuningdek, ingliz va o‘zbek milliy akademik makonda ommalashayotgan matn yaratish tendensiyalarini ochib berish tadqiqotimizning maqsadi hisoblanadi.

Jahon va o‘zbek tilshunosligida ilmiy diskursning funksional-stilistik va kognitiv xususiyatlari, shuningdek, ilmiy matn tarjimasi va tahlili doimiy diqqat markazida bo‘lib kelgan. Xususan, ilmiy uslub va matn pragmatikasiga oid ayrim masalalar qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslikning fundamental asoslari doirasida Sh.Rahmatullayev [1. B. 45–48], G‘.Salomov [2. B. 112], M.Baker [3. B. 58], D.Gile [4. B. 73] va E.A.Nida [5. B. 21–23] kabi olimlarning tadqiqotlarida qisman yoritilgan. Shunga qaramay, so‘nggi yillarda keskin faollashgan ochiq ma’lumotlar bazalarining ilmiy matn sintaktik va uslubiy qiyofasiga bevosita ta’siri, aniqrog‘i, uning 2021–2026-yillar oralig‘idagi zamonaviy raqamli formatdagi transformatsiyasi ingliz va o‘zbek tillari qiyosida maxsus korpus asosida deyarli o‘rganilmagan. Ushbu holat raqamli davr ilmiy diskursi mexanizmlarini qiyosiy-tipologik jihatdan qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi.

MATERIALLAR VA USULLAR

Tadqiqotning empirik bazasini shakllantirishda maqsadli tanlanma usulidan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida 2021–2026-yillar oralig‘ida raqamli ilmiy platformalarda e’lon qilingan jami 40 ta, ya’ni ingliz va o‘zbek tillaridagi 20 tadan ilmiy maqola tanlab olindi. Ingliz tilidagi diskursni tadqiq etish uchun ochiq ma’lumotlar, ya’ni “Open Access” tizimida ishlovchi “ScienceDirect”, DOAJ, “Academia.edu” kabi xalqaro bazalarda indekslangan hamda iqtiboslik ko‘rsatkichi yuqori bo‘lgan maqolalar jalb etildi. O‘zbek tili ilmiy diskursidagi transformatsion jarayonlarni kuzatish uchun esa “inLibrary” va “Google Scholar” kabi ochiq ilmiy platformalar hamda OAK e’tirof etgan jurnallarda e’lon qilingan maqolalar korpusi shakllantirildi.

`Tadqiqotda qiyosiy-tipologik metod, diskursiv tahlil, lingvopragmatik va kognitiv tahlil usullaridan majmuaviy foydalanildi. Shuningdek, sarlavha, kalit so‘zlar va annotatsiya kabi metama’lumotlar bilan asosiy matn o‘rtasidagi axborot zichligi darajasini aniqlashda miqdoriy-statistik usullar ham qo‘llanildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqotga jalb etilgan 2021–2026-yillarga oid 40 ta, ya’ni 20 ta ingliz va 20 ta o‘zbek tilidagi ilmiy maqolalarni taqqoslash natijalari shuni oydinlashtirdiki, an’anaviy bosma nashrlardan ochiq raqamli bazalarga, ayniqsa, “Open Access” tizimiga o‘tish ilmiy diskurs tabiatini tubdan o‘zgartirmoqda. “ScienceDirect”, DOAJ, “Google Scholar” va “inLibrary” kabi platformalarning qat’iy izlash algoritmlari mualliflarni iqtiboslik ko‘rsatkichlarini oshirish maqsadida matnni maxsus raqamli qoliplarga moslashtirishga majbur qilmoqda. Natijada ingliz va o‘zbek ilmiy diskursida jiddiy funksional-stilistik hamda lingvokognitiv transformatsiyalar yuzaga kelgan. Quyida ushbu o‘zgarishlarning har biriga qiyosiy misollar asosida batafsil to‘xtalib o‘tamiz.

Shaxssizlik va passiv konstruksiyalar transformatsiyasining qiyosiy-funksional tahlili. An’anaviy ilmiy diskursning eng fundamental va qat’iy talablaridan biri bo‘lgan shaxssizlik strategiyasi bugungi global axborot makonida ingliz va o‘zbek tillarida mutlaqo farqli ssenariylar asosida rivojlanmoqda. Ilmiy matnda muallif shaxsini yashirish, obyektivlikni ta’minlash va faktlarni birinchi o‘ringa olib chiqish maqsadida qo‘llanilib kelingan passiv konstruksiyalar asrlar davomida akademik yozuvning oltin qoidasi hisoblangan. Biroq 2021-yildan 2026-yilgacha bo‘lgan oraliqda nashr etilgan 40 ta, ya’ni 20 ta ingliz va 20 ta o‘zbek tilidagi empirik maqolalar korpusi tahlili shuni ko‘rsatmoqdaki, ochiq ma’lumotlar bazalariga o‘tish jarayoni bu an’anaviy qoliplarni jiddiy deformatsiyaga uchratgan. Matnni global o‘quvchiga yaqinlashtirish, o‘qishlilik darajasini oshirish hamda ilmiy raqobat muhitida muallif pozitsiyasini bo‘rttirib ko‘rsatish zarurati ingliz va o‘zbek ilmiy diskursida passiv va aktiv nisbatlarning qayta taqsimlanishiga olib keldi. Ochiq kirish imkoniyatiga ega bo‘lgan “ScienceDirect”, DOAJ va “inLibrary” kabi yirik akademik platformalar o‘zining qat’iy talablarini qo‘yishni boshladi va bu holat har ikki tilning sintaktik qurilishida turli xil o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi.

Ingliz ilmiy diskursida shaxssizlikning parchalanishi va aktiv nisbat ustuvorligi haqida so‘z yuritganda, avvalo, xalqaro raqamli platformalarning ta’sirini alohida ta’kidlash zarur. “ScienceDirect” va DOAJ kabi tizimlarda e’lon qilingan ingliz tilidagi 20 ta ilmiy maqola tahlili an’anaviy shaxssizlik tamoyilidan sezilarli darajada chekinish yuz berganini tasdiqlaydi. Ingliz ilmiy diskursida passiv nisbatdan ko‘ra aktiv, ya’ni aniq harakatni va harakat bajaruvchisini ifodalovchi jumlalarga o‘tish ommaviy tus olgan. Buning lingvokognitiv sababi shundaki, virtual akademik muhitda o‘quvchining diqqatini ushlab turish va tadqiqotning innovatsion ahamiyatini ko‘rsatish uchun mualliflar o‘zlarini faol subyekt sifatida namoyon qilishga intilmoqdalar. Qidiruv algoritmlari ham ega, kesim va to‘ldiruvchi tartibidagi to‘g‘ri, aniq sintaktik qurilmalarni osonroq indekslaydi, shuningdek, semantik jihatdan tezroq tahlil qiladi. Ushbu tendensiya korpusimizdan olingan quyidagi 5 ta aniq misolda yaqqol namoyon bo‘ladi.

1. *“In this study, we investigated the metabolic responses of patients with type 2 diabetes”.* An’anaviy qolipda tibbiyotga oid bu jumla passiv nisbatda berilishi, ya’ni “metabolik reaksiyalar tadqiq qilindi” shaklida yozilishi shart edi. Biroq zamonaviy ingliz maqolalarida “biz tadqiq qildik” ma’nosini beruvchi “we investigated” qurilmasi orqali mualliflar to‘g‘ridan to‘g‘ri mas’uliyatni o‘z zimmalariga olmoqda va tadqiqot jarayoniga o‘quvchini hamkor sifatida jalb qilmoqda. Bu orqali tadqiqotchi g‘oyaning aynan unga tegishli ekanligini raqamli makonda aniq ifodalaydi.

2. *“Our findings demonstrate a significant correlation between inflation rates and foreign direct investment”.* Makroiqtisodiyotga oid ushbu misol ko‘rib chiqilayotgan maqolalarning natijalar qismidan olingan.

Bu yerda “bizning natijalarimiz” ma’nosini ifodalovchi “our findings” egalik olmoshi orqali mualliflik huquqi yanada kuchaytirilmoqda. Shaxssizlashtirilgan passiv jumlalar, masalan, “ko‘rsatildiki” kabi mavhum qurilmalar o‘rniga bevosita faol konstruksiyadan foydalanish olingan natijaning salmog‘ini oshirib, kognitiv jihatdan kitobxonda ilmiy asoslangan ishonch hissini uyg‘otadi. Bu kabi jumlalar qidiruv botlari uchun ham ma’lumotni to‘g‘ridan to‘g‘ri aniqlashda katta qulaylik yaratadi.

3. *“This paper proposes a novel framework for analyzing renewable energy consumption”.* Ingliz ilmiy diskursida jonsiz narsalarning, masalan, “maqola”, “tadqiqot” yoki “tahlil”ning jonlantirilib, aktiv harakat bajaruvchisi sifatida kelishi eng ko‘p uchraydigan lingvokognitiv metaforalardan biriga aylangan. Aslida maqola mustaqil ravishda muqobil energiya bo‘yicha biror narsani taklif qila olmaydi, buni orqada turgan muallif bajaradi. Lekin ayni paytda “biz” va “men” olmoshidan qochish hamda o‘ta og‘ir majhul nisbatdan qutulish maqsadida ingliz tadqiqotchilari jonsiz obyektni faol subyektga, ya’ni taklif qiluvchiga aylantirish uslubidan keng foydalanmoqdalar. Bu uslub matnning xalqaro bazalarda tez o‘qilishini ta’minlaydi.

4. *“To address this gap, we collected 40 soil samples from the affected region and applied a mixed-methods approach”.* Ekologiya va tuproqshunoslikka oid maqolaning metodologiya qismida harakatning aniq ketma-ketligini va tadqiqotchining bevosita aralashuvini ko‘rsatish uchun faol nisbat ataylab tanlanmoqda. An’anaviy passiv yondashuvdagi “namunalar yig‘ildi” va “aralash metodlar qo‘llanildi” qabilidagi jumlalar hozirgi raqamli davr ingliz ilmiy jurnallarida o‘ta rasmiy, harakatsiz va o‘qish uchun og‘ir deb baholanmoqda. Faol nisbat esa ifoda dinamikasini oshiradi.

5. *“I argue that the socioeconomic impact of rapid urbanization dictates specific policy changes”.* Garchi bunday yondashuv ko‘proq ijtimoiy, siyosiy va gumanitar fanlarda uchrasa-da, birinchi shaxs birlik sonidagi “men” olmoshining ochiq-oydin ishlatilishi shaxssizlik tamoyilining butunlay inkor etilishini anglatadi. Muallif o‘zining individual g‘oyasini, intellektual salohiyatini va yaratgan yangiligini raqamli akademik makonda global miqyosda himoya qilish hamda targ‘ib etish uchun “men ta’kidlayman”, “men taklif qilaman” kabi to‘g‘ridan to‘g‘ri pragmatik strategiyalardan erkin foydalanadi.

Ingliz tilidagi mazkur tendensiyalarga qiyosan, o‘zbek ilmiy diskursida qat’iy shaxssizlik va passiv nisbat tamoyillarining tahlili mutlaqo qarama-qarshi lingvopragmatik holatni namoyon etadi. Mahalliy ilmiy jurnallar va “inLibrary” kabi raqamli platformalarda so‘nggi besh yil ichida e’lon qilingan 20 ta o‘zbekcha maqola tahlili shuni isbotlaydiki, o‘zbek akademik matnlarida Oliy attestatsiya komissiyasi talablari, an’anaviy ilmiy maktablarning qat’iy me’yorlari va, eng asosiysi, milliy mentalitetga xos bo‘lgan kamtarlik prinsipi sababli qat’iy shaxssizlik hamda passiv nisbat o‘zining mutlaq hukmronligini yo‘qotmagan. O‘zbek tadqiqotchilari o‘zlarini matndan iloji boricha ajratib ko‘rsatishga, “men” yoki “biz” kabi kishilik olmoshlaridan maksimal darajada qochishga urinadilar. Bu jarayon matnni ilmiylashtirish, unga yuqori darajadagi obyektivlik, ishonchlilik va rasmiylik tusini berishning eng maqbul vositasi sifatida qabul qilinadi. Ajratib olingan quyidagi 5 ta misol turli fan sohalariga oid bo‘lib, o‘zbek ilmiy diskursida passiv konstruksiyalarning naqadar uzluksiz hamda faol ishlatilishini, ularning turli xil funksional vazifalarini namoyish etadi:

1. *“Tadqiqot doirasida qandli diabetning ikkinchi turiga chalingan bemorlar qonidagi glyukoza miqdori maxsus reagentlar yordamida tahlil qilindi”.* Tibbiyotga oid ushbu jumlaga e’tibor qaratsak, harakat bajaruvchisi, ya’ni klinik tadqiqotni aynan qaysi shifokor yoki olim amalga oshirgani mutlaqo sir saqlangan. “Tahlil qilindi” majhul nisbatdagi fe’li orqali butun e’tibor muallif shaxsiga emas, balki bevosita bajarilgan ilmiy ishga va tadqiqot obyektiga qaratilmoqda. Xalqaro tibbiy jurnallarda keng qo‘llanadigan “biz tahlil qildik” shakli o‘zbek ilmiy uslubiyotiga biroz yot deb hisoblanadi va amalda deyarli umuman uchramaydi.

2. *“Makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash maqsadida inflyatsiya darajasi va investitsion oqimlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ko‘rsatkichlari o‘rganib chiqildi hamda tegishli guruhlarga ajratildi”.* Iqtisodiy tahlillarni ifodalashda ham o‘zbek tilida qat’iy ravishda faqat majhul nisbatdagi fe’llar zanjiridan foydalaniladi. Bunga “o‘rganib chiqildi”, “ajratildi”, “tasniflandi” kabi fe’llar yaqqol misol bo‘la oladi. Kognitiv jihatdan yondashganda, bu kabi qurilmalar iqtisodiy jarayonni har qanday shaxsiy yoxud subyektiv omillardan mutlaqo xoli, o‘z-o‘zidan yuzaga kelgan va faqatgina qat’iy qonuniyatlar asosida tadqiq etilgan obyektiv haqiqat sifatida taqdim etishga xizmat qiladi.

3. *“Olingan natijalar asosida shunday xulosaga kelindiki, Orol dengizi havzasidagi ekologik inqiroz bevosita antropogen omillar ta’siriga bog‘liqdir”.* Xulosalarni bayon qilishda o‘zbek mualliflari “biz shunday xulosaga keldik” degan mantiqiy ochiq fikr o‘rniga “xulosaga kelindi” degan o‘ta shaxssiz va rasmiy konstruksiyani afzal ko‘radilar. Ilmiy bayonda bunday lingvistik vositalar tadqiqotchining o‘z shaxsiy xulosasini mutlaq haqiqat sifatida taqdim etishdan tiyilishga,da’voning qat’iylik darajasini me’yorlashtirishga xizmat qiladi.

4. *“Quyosh panellarining energiya samaradorligini oshirish uchun yangi avlod yarimo‘tkazgich materiallarini amaliyotga tatbiq etish lozimligi ta’kidlanadi”.* Texnika va muhandislik yo‘nalishidagi o‘zbek ilmiy diskursida ham “kerak”, “lozim”, “mumkin”, “zarur” kabi modal so‘zlar ishtirokidagi shaxssiz gaplar nihoyatda keng tarqalgan. “Ta’kidlanadi”, “qayd etiladi” kabi fe’llar muallifning fikrini shaxsiy doiradan olib chiqib, umumlashtiradi va unga umumiy e’tirof etilgan fakt maqomini beradi. Bunday murakkab konstruksiyalar tadqiqotchini ortiqcha shaxsiy mas’uliyatdan xalos etib, tadqiqot xulosasining go‘yoki butun ilmiy jamoatchilik nomidan baralla aytilayotgandek jaranglashiga yordam beradi.

5. *“Yuqorida keltirilgan dalillar asosida polimer kompozit materiallarning yuqori haroratga bardoshliligi tajriba sinovlari orqali isbotlandi”.* Kimyo va materialshunoslikka oid matnlarda ham “isbotlandi”, “aniqlandi”, “tasdiqlandi” kabi majhul nisbatdagi fe’llar tadqiqot natijalarini qat’iy bayon qilishdagi eng sermahsul va ishonchli birliklar hisoblanadi. Ingliz tilidagi ochiq hamda ba’zan tajovuzkor pragmatik bildirishnomalar o‘rniga, o‘zbek tilida jarayonning obyekti bir zumda natijaning subyektiga aylanadi, ya’ni dalillar va tajribalar o‘z-o‘zini isbotlagandek jiddiy tasavvur uyg‘otiladi.

Ikki tillardagi materiallar asosida turli fan sohalari kesimida o‘tkazilgan ushbu qiyosiy taqqoslash shuni yaqqol tasdiqlaydiki, raqamli axborot makoniga moslashish jarayoni ingliz va o‘zbek tillarida mutlaqo ikki xil kognitiv ssenariy asosida amalga oshmoqda. Ingliz ilmiy diskursi tadqiqotchini bevosita matn markaziga qo‘yuvchi kognitiv modelga tezkorlik bilan o‘tgan. Bu modelda faol shaxs, ya’ni muallif va uning aniq harakati qidiruv tizimlari tomonidan tezroq indekslanadigan, o‘quvchi uchun qabul qilishga qulay va pragmatik jihatdan kuchliroq ta’sir vositasi sifatida e’tirof etiladi. Aktiv nisbatning ustuvorligi turli yo‘nalishlardagi ingliz ilmiy maqolalarining axborot uzatish tezligini va xalqaro bazalarda iqtibos olish imkoniyatini bevosita hamda uzluksiz oshirmoqda.

Mazkur holatdan farqli o‘laroq, o‘zbek ilmiy diskursi hamon an’anaviy fakt va obyektni markazga qo‘yuvchi barqaror kognitiv model doirasida qat’iy saqlanib qolmoqda. O‘zbek mualliflari, sohasidan qat’i nazar, shaxssizlik strategiyasini nafaqat oddiy grammatik me’yor, balki chuqur obyektivlik, ilmiy xolislik va tarixiy akademik odob-axloqning oliy belgisi sifatida qabul qiladilar. Garchi “inLibrary” kabi yangi avlod raqamli platformalar maqolalarning tashqi tuzilishiga, masalan, sarlavhalarning qisqarishi va kalit so‘zlarning qidiruv tizimlariga moslashuviga o‘z ta’sirini o‘tkazayotgan bo‘lsa ham, bevosita matnning ichki sintaktik yadrosi hisoblangan qat’iy passiv nisbat o‘z pozitsiyasini mustahkam saqlab qolmoqda.

Qayd etilgan holat o‘zbek ilmiy diskursining institutsional asoslarini va uning xalqaro ochiq ma’lumotlar bazalari standartlariga muvofiqlashish jarayoni izchil, ammo sust sur’atlarda kechayotganini ko‘rsatadi. Natijada ingliz tilidagi matnlar pragmatik jihatdan ancha ochiq, moslashuvchan hamda muallif pozitsiyasini dadil namoyish etuvchi xarakter kasb etsa, o‘zbek tilidagi matnlar azaldan shakllangan rasmiy, sipo va bosiq akademik ohangni saqlab qolishda davom etmoqda.

Ilmiy diskursda hedging vositalarining pragmatik funksiyasi va qiyosiy tahlili. Zamonaviy ilmiy diskursda xalqaro tilshunoslik terminologiyasida “hedging” deb ataluvchi maxsus ehtiyotkorlik uslublarining pragmatik funksiyasi bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biriga aylangan. Ochiq axborot muhitida, ayniqsa, “Academia.edu” va “ScienceDirect” kabi ulkan raqamli platformalarda e’lon qilingan maqolalarda global ilmiy jamoatchilikning uzluksiz kuzatuvi hamda xalqaro qat’iy taqrizlash tizimi sababli ingliz olimlari ushbu lingvistik ehtiyotkorlik vositalaridan nihoyatda ko‘p va unumli foydalanmoqdalar. Ilmiy xulosalar va olingan natijalar muhokamasida “ehtimol”, “ko‘rinadiki”, “taxmin qilish mumkinki” kabi leksik, semantik va sintaktik vositalar matnning pragmatik moslashuvchanligini sezilarli darajada oshiradi. Shu orqali mualliflar o‘z g‘oyalarini mutlaq va inkor etib bo‘lmas haqiqat sifatida emas, balki muhokama uchun ochiq bo‘lgan, muayyan dalillarga asoslangan ehtimoliy va noaniqroq xulosa sifatida taqdim etadilar. Bu jarayon global ochiq tarmoqlarda muallifni turli xil keskin tanqidlardan himoya qilishning eng kuchli pragmatik qalqoni vazifasini o‘taydi.

Ingliz tilida e’lon qilingan 20 ta maqola korpusi tahlili shundan dalolat beradiki, xalqaro ilmiy makonda ehtiyotkorlik strategiyalarisiz birorta ham yirik xulosa berilmaydi. Ingliz tadqiqotchilari o‘zlarining ilmiy kashfiyotlarini bayon qilishda juda ehtiyotkorona kognitiv qoliplarni tanlaydilar. Ushbu tendensiya turli fan sohalariga oid quyidagi 5 ta misol orqali yaqqol namoyon bo‘ladi:

1. “*The results suggest that this new vaccine might influence immune system responses”.* Tibbiyotga oid ushbu jumlada muallif “natijalar isbotlaydi” deyish o‘rniga “suggest”, ya’ni “ishora qiladi” yoxud “ko‘rsatadi” fe’lini, “ta’sir qiladi” deyish o‘rniga esa “might influence”, ya’ni “ta’sir qilishi mumkin” degan noaniqlik modal fe’lini qo‘llagan. Bu pragmatik jihatdan o‘quvchiga hurmatni bildiradi va tadqiqotchining o‘z fikrini majburlab uqtirmayotganini ko‘rsatadi.

2. “*It is possible that this economic downturn is related to global supply chain disruptions”.*Makroiqtisodiy tahlillarga oid bu jumlada tadqiqotchi o‘z il-

miy xulosasini “to‘g‘ridan to‘g‘ri bog‘liq” deb keskin baholash o‘rniga, “it is possible that”, ya’ni “shunday bo‘lishi ehtimoldan xoli emas” degan ehtiyotkorlik kirish qurilmalaridan foydalangan. Onlayn muhitdagi o‘quvchilar va boshqa soha mutaxassislari uchun bunday yondashuv juda iliq qabul qilinadi, chunki ilm-fanda har qanday fakt vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkinligi aynan shu kabi hedging vositalari orqali tan olinadi.

3. “*These findings appear to support the initial hypothesis regarding climate change impacts”.* Ekologiya va iqlimshunoslik diskursida tadqiqot gipotezasini tasdiqlash jarayonida “appear to”, ya’ni “shunday ko‘rinadi” yoxud “tuyuladi” kabi fe’llarning ishlatilishi juda keng tarqalgan. Garchi raqamlar aniq bo‘lsa ham, muallif “dalillar gipotezani mutlaq tasdiqladi” demaydi, balki “tasdiqlayotganga o‘xshaydi” degan ehtiyotkorona vaziyatni saqlab qoladi. Bu taqrizchilar tomonidan bildirilishi mumkin bo‘lgan e’tirozlarning oldini olishga xizmat qiladi.

4. “*Arguably, the shift towards rapid urbanization has altered traditional family structures”.* Sotsiologiyaga oid jumlani boshlab beruvchi “arguably” ravishi “bahslashish mumkinki” yoki “ehtimol” degan ma’nolarni anglatib, aytilayotgan fikrning barcha tomonidan bir ovozdan qabul qilinishiga kafolat yo‘qligini, bu shunchaki muallifning dalillangan pozitsiyasi ekanligini bildiradi.Ochiq axborot bazalarida bu so‘z muallifning fikrni ehtiyotkorlik bilan ifodalashi va ilmiy muloqotda muqobil qarashlarga o‘rin qoldirishini ko‘rsatuvchi muhim pragmatik vosita hisoblanadi.

5. “*There is a tendency to use more renewable materials in recent manufacturing processes”.* Muhandislik va texnologiyaga oid maqolalarda mualliflar umumlashma xulosalar berishda “hammasi o‘zgardi” deyishdan ko‘ra, “u yerda muayyan tendensiya kuzatilmoqda” degan iborani qo‘llashni afzal ko‘radilar. “Tendensiya” so‘zining o‘zi doimiylikni va mutlaqlikni inkor etadi. Bu kognitiv vosita orqali tadqiqotchi o‘zining matnini ilmiy jihatdan yanada salmoqli, ammo radikal xulosalardan xoli ekanligini ko‘rsatadi.

Xalqaro miqyosdagi ushbu tendensiyalardan farqli o‘laroq, o‘zbek ilmiy maqolalarida sabab-oqibat munosabatlari, argumentlar va yakuniy xulosalar ko‘pincha o‘ta qat’iy, shubhasiz hamda keskin ohangda berilishi aniqlandi. “inLibrary” va mahalliy ilmiy jurnallardagi 20 ta o‘zbekcha matn tahlili shuni ko‘rsatmoqdaki, o‘zbek mualliflari o‘z natijalarini to‘liq haqiqat, o‘zgarmas qonuniyat sifatida ifodalashga ko‘proq moyillik bildiradilar. O‘zbek ilmiy diskursida hedging vositalarining yetishmasligi mualliflarning o‘z maqolalarini Oliy attestatsiya komissiyasi talablariga moslashtirish, tadqiqotning ahamiyatini sun’iy ravishda oshirib ko‘rsatish hamda mahalliy ilmiy kengashlar oldida ishning ishonchliligini qat’iy himoya qilish istagi bilan bevosita bog‘liqdir. Bu holat o‘zbek ilmiy diskursining raqamli muhitda xalqaro standartlardan farqli ravishda ko‘proq lokal, ya’ni milliy akademik institutlar doirasida qolib ketayotgani va global ilmiy muloqot qoidalariga to‘liq moslasha olmayotganidan dalolat beradi.Turli fan sohalariga oid quyidagi 5 ta misol o‘zbek ilmiy diskursidagi ushbu qat’iylik va hedging vositalarining inkor etilishini yaqqol ko‘rsatib beradi:

1. *“Tadqiqot natijalari shuni qat’iy isbotlaydiki, ushbu yangi vaksina immun tizimi reaksiyalariga bevosita ta’sir qiladi”.* Tibbiyotga oid maqolaning asosiy xulosa qismidan olingan ushbu jumlada ingliz tilidagi “ehtimol” yoki “ishora qiladi” kabi muloyim fe’llar o‘rniga, “qat’iy isbotlaydiki” iborasi ishlatilgan. Bu yerda muallif kitobxonga hech qanday ikkilanish yoki o‘zgacha fikrlash uchun joy qoldirmagan. Natija bitta va u mutlaq haqiqat sifatida taqdim etilmoqda.

2. *“Shubhasiz, makroiqtisodiy inqiroz va ta’minot zanjirining uzilishi o‘rtasidagi bog‘liqlik eng asosiy omil hisoblanadi”.* Iqtisodiy tahlilga oid ushbu misolda modal so‘zlarning keskinligi aks etgan. “Shubhasiz”, “so‘zsiz”, “albatta” kabi qat’iy ishonchni ifodalovchi kirish so‘zlari o‘zbek ilmiy diskursida nihoyatda faol qo‘llaniladi. Bunday so‘zlar ochiq xalqaro makonda ilmiy manmanlik yoki subyektiv baho sifatida salbiy qabul qilinishi mumkin bo‘lsa-da, mahalliy nashrlarda bu tadqiqotchining o‘z ishiga bo‘lgan yuksak ishonchi va ilmiy salohiyati belgisi sifatida baholanadi.

3. *“Kuzatishlar natijasida iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlarini bartaraf etishning yagona to‘g‘ri yechimi topildi”.* Ekologiyaga oid ushbu misol sabab-oqibat munosabatlarini ifodalash bilan birga, ilmiy da’voning qat’iylik darajasini ham namoyon etadi. “Yagona” va “to‘g‘ri” so‘zlarining birgalikda qo‘llanishi muqobil yechimlar mavjudligini inkor etuvchi mutlaq mazmunni yuzaga keltiradi va “hedging” tamoyiliga zid kelishi mumkin. Iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlarini bartaraf etish masalasida yagona yechim mavjudligini tasdiqlash uchun yetarli ilmiy dalillar talab etiladi. Biroq ayrim matnlarda tadqiqot natijalarining ahamiyatini bo‘rttirib ko‘rsatuvchi ritorik yondashuv namoyon bo‘lib, bu holat mutlaq ifodalardan foydalanishga moyillikda aks etishi mumkin.

4. “*Tadqiqotlar jarayonida aniqlandiki, jadal urbanizatsiya bevosita an’anaviy oila tuzilmalarining buzilishiga bog‘liqdir”.* Sotsiologiyaga oid ushbu misolda fikrning qat’iy bayon uslubi namoyon bo‘ladi. “Aniqlandiki” fe’li munosabatni tadqiqot natijasida tasdiqlangan xulosa sifatida taqdim etadi. Ingliz tilidagi muqobil ifodada esa “ehtimol, bog‘liqdir” yoki “bog‘liq bo‘lishi mumkin” kabi birliklar qo‘llanishi mumkin. O‘zbek tilidagi mazkur jumlada *-dir* kesimlik qo‘shim-

chasi tasdiqlovchi ohangni kuchaytirishi mumkin, biroq uning pragmatik vazifasi kontekstga bog‘liq. Ushbu vositalarning qo‘llanishi fikrning qat’iylik darajasiga ta’sir ko‘rsatadi, ammo uni avtomatik ravishda muhokamaga yopiq aksiomaga aylantirmaydi.

5. “*Bu holat zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlarida yuz berayotgan barcha o‘zgarishlarning yagona va asosiy sababidir”.*Texnologiya va muhandislikka oid ushbu misolda muayyan omilning ta’sir doirasi haddan tashqari keng umumlashtirilgan. “Barcha”, “yagona” va “asosiy” kabi birliklarning birgalikda qo‘llanishi mazkur omilni boshqa ehtimoliy omillardan ustun qo‘yib, muqobil izohlar uchun imkoniyatni cheklaydi. Natijada, tadqiqot obyekti bilan bog‘liq murakkab sababiy munosabatlar yagona omil orqali izohlanayotgandek taassurot yuzaga keladi.

Xulosa qilib aytganda, metadiskurs va “hedging” vositalarining qo‘llanilish intensivligi bo‘yicha ingliz va o‘zbek ilmiy matnlari o‘rtasida jiddiy lingvopragmatik tafovutlar mavjud. Ingliz ilmiy diskursi xalqaro raqamli platformalar talablari ostida moslashuvchan, ehtiyotkor va tolerant kognitiv modelga o‘tgan bo‘lib, o‘quvchini hurmat qiluvchi hamda doimiy ilmiy dialogga chorlovchi ochiq muloqot maydoniga aylangan. Buning aksincha, o‘zbek ilmiy diskursi raqamli muhitga texnik jihatdan joylashtirilayotgan bo‘lsa-da, uning ichki lingvokognitiv va pragmatik tuzilishi hamon sovet davridan meros bo‘lib qolgan akademik yozish an’analarining kuchli ta’siri ostida qolmoqda. Ushbu an’anaviy ilmiy tafakkur tarzi doirasida ehtiyotkorlik vositalarini qat’iyatsizlik belgisi sifatida ko‘rish va dalillarni faqat mutlaq hukm sifatida bayon etish ustuvorlik qiladi.

“Hedging” vositalarining deyarli yo‘qligi hamda jumlalardagi o‘ta qat’iy va murosasiz ohang o‘zbek ilmiy maqolalarining global ilmiy bazalarda integratsiyalashuvini sekinlashtiruvchi asosiy uslubiy to‘siqlardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu sababli mahalliy ilmiy matnlarni xalqaro platformalarga olib chiqishda nafaqat tilni tarjima qilish, balki ularning ortida turgan muayyan pragmatik va kognitiv qoliplarni, xususan, noaniqlik hamda ehtiyotkorlik strategiyalarini tubdan qayta ko‘rib chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Sarlavha va annotatsiyalarda axborot zichligi hamda nominalizatsiya. Raqamli ilmiy platformalar ta’sirida ingliz va o‘zbek ilmiy diskursida yuz berayotgan navbatdagi muhim funksional-stilistik o‘zgarish bu – sarlavha, kalit so‘zlar va annotatsiyalarda axborot zichligining ortishi hamda nominalizatsiya jarayonidir. An’anaviy bosma nashrlarda o‘quvchi butun maqolani varaqlab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lsa, raqamli makonda qidiruv botlari (*Academic SEO*) va xalqaro tadqiqotchilar dastlab faqat ushbu uchta qismni o‘qiydi hamda tahlil qiladi. Shu bois maqolaning ushbu “tashrif qog‘ozi” bo‘lgan qismlarida ortiqcha leksik va grammatik birliklardan to‘liq voz kechilib, ma’lumotni maksimal darajada zichlashtirish tendensiyasi yetakchi o‘ringa chiqmoqda. Bunga erishishning eng asosiy lingvistik mexanizmi bu nominalizatsiya, ya’ni fe’l va harakatni bildiruvchi so‘zlarni nominal konstruksiyalarga aylantirib, mazmunni bitta ixcham qolipga joylashdir.

“ScienceDirect” va DOAJ kabi xalqaro bazalardan olingan ingliz tilidagi 20 ta maqola tahlili ushbu korpusda ilmiy axborotni ixcham ifodalash va otli tuzilmalardan foydalanish tendensiyalari mavjudligini ko‘rsatadi. Tahlil qilingan sarlavha va annotatsiyalarda tuslanuvchi fe’llar nisbatan kam qo‘llanib, ularning o‘rnida ko‘p komponentli otli birikmalardan foydalanish holatlari kuzatildi. Korpusga kiritilgan turli fan sohalariga oid quyidagi beshta misol ingliz tilidagi ilmiy matnlarda axborotning zich ifodalanishi va nominal tuzilmalarning qo‘llanish xususiyatlarini namoyon etadi.

1. *“The analysis of metabolic transformations in type 2 diabetes patients”.* Tibbiyotga oid ushbu maqolaning mazkur sarlavhasida birorta ham tuslanuvchi fe’l yo‘q. Uning o‘rniga “analysis” (tahlil) va “transformations” (o‘zgarishlar) kabi harakatdan yasalgan otlar qo‘llanilgan. Agar bu jumla oddiy tushuntirish uslubida yozilganda, “qanday qilib o‘zgarishlar yuz berayotganini tahlil qilish” shaklida fe’llar bilan cho‘zib yozilgan bo‘lardi. Ammo nominalizatsiya yordamida barcha ma’lumot bitta ixcham mazmuniy birlikka aylantirilgan.

2. “*Assessment of inflationary pressures in emerging market economies”.* Iqtisodiy tahlilga bag‘ishlangan ushbu misolda ham muallif inflyatsiya qanday ortishini “biz baholaymiz” deyish o‘rniga, to‘g‘ridan to‘g‘ri “assessment”, ya’ni “baholash” otini sarlavhaning boshida qo‘llamoqda. Qidiruv algoritmlari uchun aynan “baholash” va “inflyatsiya” so‘zlarining yonmayon otlashgan holatda kelishi eng qulay indeksatsiya signali hisoblanadi.

3. “*The correlation between carbon emissions and global temperature variations”.* Ekologiyaga oid ushbu misolda ikkita katta jarayon, ya’ni uglerod chiqindilari va harorat o‘zgarishi o‘rtasidagi bog‘liqlik “correlation” (bog‘liqlik) oti orqali ixchamlashtirilgan. Hech qanday bog‘lovchilar yoki ergash gaplarsiz, shunchaki predlog yordamida ikkita katta ilmiy hodisa o‘rtasidagi munosabat ixcham ifodalangan.

4. “*Integration of artificial intelligence algorithms in autonomous vehicles”.* Texnologiya sohasidagi maqola muallifi algoritmlarni qanday integratsiya qilganini izohlash o‘rniga, to‘g‘ridan to‘g‘ri “integration” harakatni ifodalovchi otni qo‘llaydi. Bu o‘quvchiga va

dasturiy ta’minotga maqolaning asosiy yondashuvini bir soniya ichida kognitiv qabul qilish imkonini beradi.

5. *“Evaluation of demographic shifts in post-industrial urban centres”.* Sotsiologiyaga oid ushbu sarlavhada ham “evaluate” (baholamoq) fe’li “evaluation” (baholash) otiga aylantirilgan bo‘lib, butun bir shaharlashuvdagi murakkab demografik jarayon faqatgina bitta ixcham axborot birligi shaklida taqdim etilmoqda.

O‘zbek tilidagi “inLibrary” va “Google Scholar” tizimlaridan olingan maqolalarda ham so‘nggi yillarda sarlavhalarni ixchamlashtirish va annotatsiyalarda nominalizatsiyani qo‘llash tendensiyasi kuzatilmoqda. Biroq o‘zbek ilmiy matnlarida hali ham jarayonni sof ot orqali emas, balki fe’l, harakat nomi *(-ish, -sh*) va ravishdoshlar orqali uzoq hamda batafsil tushuntirish, sarlavha yoki annotatsiya ichida ortiqcha bog‘lovchi vositalarni ishlatish holatlari keng saqlanib qolgan. O‘zbek tilining agglyutinativ tabiati so‘zlarni uzaytirishga moyil bo‘lgani sababli, axborotni ingliz tilidagi kabi bittayaxlit, ixcham birlikka yig‘ish biroz murakkab kechadi. Quyidagi 5 ta misol o‘zbek ilmiy diskursida axborot kompressiyasining qanday kechayotganini va uning an’anaviy fe’lli qurilmalarga bog‘lanib qolganini ko‘rsatadi :

1. “*Ikkinchi tur qandli diabet kasalligida metabolik o‘zgarishlarni tahlil qilish va ularning klinik ahamiyati”.* E’tibor qilsak, o‘zbek tilida “tahlili” degan sof nominalizatsiya qilingan shakl o‘rniga “tahlil qilish” degan yoyiq harakat nomi qo‘llanilgan. Bundan tashqari, “va” bog‘lovchisi yordamida “ularning ahamiyati” degan qo‘shimcha izoh tirkalgan. Sarlavhadagi bu kabi yoyiq qurilmalar axborot zichligini pasaytiradi.

2. *“Ushbu maqolada rivojlanayotgan bozorlarda inflyatsiya bosimining qanday ortishi masalalari baholanadi”.* Ingliz tilida bu shunchaki “inflyatsiya bosimini baholash” deb qisqa berilgan bo‘lsa, o‘zbek tilida “qanday ortishi masalalari” degan ergash gapni eslatuvchi yoyiq konstruksiya ishlatilgan. Shuningdek, gap oxirida yana “baholanadi” fe’li keltirilgan. Bu axborotning qidiruv tizimlari tomonidan yaxlit qabul qilinishiga to‘sqinlik qiladi.

3. “*Uglerod chiqindilari miqdori bilan global haroratning o‘zgarishi o‘rtasida qanday bog‘liqlik borligi ko‘rsatib berildi”.* O‘zbek tilidagi ilmiy matnlarda ikki obyektni oddiygina “bog‘liqligi” so‘zi bilan birlashtirish o‘rniga, “qanday bog‘liqlik borligi” kabi izohlovchi konstruksiyalardan foydalanishni ma’qul ko‘radilar. Bu an’anaviy akademik maktabda tadqiqot obyektini har tomonlama yoritishga beriladigan e’tibor bilan izohlanishi mumkin.

4. *“Sun’iy intellekt algoritmlarini avtonom boshqaruv tizimlariga integratsiya qilish yo‘llari”.* Kalit so‘zlar qidiruv tizimining eng muhim nishoni hisoblanadi. Inglizlar bu yerda shunchaki “integratsiyasi” so‘zini berib ketishsa, o‘zbek tilidagi maqolalarda ko‘pincha sarlavha va kalit so‘zlar butun bir jumla yoki kengaytirilgan so‘z birikmasi shaklida, masalan “integratsiya qilish yo‘llari” deb beriladi.

5. “*Tadqiqotning maqsadi postindustrial shaharlardagi demografik o‘zgarishlarni o‘rganish va tadqiq etishdan iboratdir”.*Ushbu jumlada “o‘zgarishlarni”, “o‘rganish” va “tadqiq etishdan iboratdir” kabi fe’l va harakat nomi shakllarining ketma-ket qo‘llanishi kuzatiladi. Bunday konstruksiyalar mazmunning ortiqcha yoyilishiga olib kelib, fikrning ixchamligi va semantik zichligini susaytirishi, natijada maqolaning asosiy kognitiv mazmuni yetarlicha aniq namoyon bo‘lmasligiga sabab bo‘lishi mumkin.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sarlavha va annotatsiyalarda axborot zichligi bo‘yicha ingliz va o‘zbek tillarida o‘zaro farqli evolyutsion bosqichlar kuzatilmoqda. Ingliz ilmiy diskursi raqamli platformalar bosimi ostida to‘liq nominalizatsiyaga o‘tgan bo‘lib, o‘zining sarlavha va annotatsiyalarini yaxlit, ixcham va axborotga to‘yingan otli modellarga aylantirgan. O‘zbek ilmiy diskursi esa bu borada ma’lum ma’noda transformatsiyani boshlagan bo‘lsa-da, tilning ichki tuzilishi va an’anaviy akademik bayon uslubi sababli hamon fe’l va yoyiq izohli konstruksiyalarga tayanmoqda. Raqamli bazalarda o‘zbek maqolalarining ko‘rinuvchanligini (SEO) oshirish uchun kelgusida nominalizatsiya jarayonini tezlashtirish obyektiv zaruratga aylanib bormoqda.

XULOSALAR

Ingliz va o‘zbek ilmiy diskursining raqamli platformalar ta’siridagi funksional-stilistik va pragmatik transformatsiyasini qiyosiy o‘rganish natijasida bir qator xulosalarga kelindi. An’anaviy bosma nashrlardan ochiq axborot makoniga o‘tish jarayoni har ikki tilning ilmiy uslubiyatida jiddiy kognitiv burilishlarni yuzaga keltirgan bo‘lib, bu jarayonlar o‘ziga xos farqli tendensiyalarni namoyish etmoqda.

Ochiq axborot bazalari hisoblangan xalqaro platformalar ilmiy matnlarning kognitiv va strukturaviy tuzilishiga sezilarli bosim o‘tkazmoqda. Global akademik makonda, xususan, “ScienceDirect” va DOAJ kabi yirik bazalarda tadqiqotning qidiruv tizimlarida topiluvchanligini va iqtibos olish darajasini oshirish talabi ingliz tilidagi sarlavha va annotatsiyalarni to‘liq nominalizatsiya jarayoniga olib kirgan. Ingliz tilidagi

ilmiy maqolalar mualliflari ushbu qismlarni ixcham axborot qoliplariga aylantirgan holda qidiruv tizimlarining maxsus algoritmlariga to‘la-to‘kis moslashganlar. Bunga qiyosan “inLibrary” va boshqa mahalliy ilmiy platformalarga moslashtirilgan o‘zbek tilidagi ilmiy matnlarda hamon fe’l va yoyiq izohli konstruksiyalar o‘zining ustuvorligini saqlab turibdi. O‘zbek tilining agglyutinativ tabiati hamda an’anaviy yoyiq bayon qilish uslubi matnning raqamli indeksatsiyalanish tezligini pasaytirmoqda va o‘quvchi uchun kognitiv yuklamani sun’iy ravishda oshirmoqda.

Akademik yozuvning an’anaviy oltin qoidasi sanalgan shaxssizlik strategiyasi ingliz va o‘zbek tillarida butunlay qarama-qarshi yo‘nalishlarda rivojlanmoqda. Ingliz ilmiy diskursida muallif pozitsiyasini ochiq ko‘rsatuvchi, matnni global o‘quvchiga yaqinlashtiruvchi va mas’uliyatni bevosita tadqiqotchi zimmasiga yuklovchi aktiv nisbat jadal ommalashib bormoqda. Bu usul orqali tadqiqotchi o‘zini ilmiy matnning markaziy harakatlantiruvchi kuchi sifatida erkin namoyon qiladi. O‘zbek ilmiy diskursida esa buning mutlaqo teskarisi kuzatilib, obyektivlik va an’anaviy akademik bosiqlik belgisi sifatida qat’iy shaxssizlik hamda majhul nisbat o‘zining ustuvor mavqeini saqlab qolgan. O‘zbek tadqiqotchilari sof ilmiylikni saqlash maqsadida birinchi shaxs olmoshlaridan butunlay voz kechib, harakat bajaruvchisini emas, balki bevosita tadqiqot obyektini markaziy o‘ringa olib chiqishda davom etmoqdalar.

Xalqaro miqyosdagi ochiq muhokamalar va qat’iy taqrizlash tizimi ingliz ilmiy diskursida hedging vositalarining hayotiy pragmatik zaruratga aylanishiga olib kelgan. Ingliz olimlari o‘z xulosalarini yagona mutlaq haqiqat sifatida emas, balki muqobil fikrlarga doimo ochiq bo‘lgan, bag‘rikeng va ehtiyotkorona ilmiy faraz sifatida taqdim etadilar. O‘zbek ilmiy diskursi esa hamon sovet ilmiy maktabi asoratlarining kuchli ta’siri ostida qolayotgani sababli, maqolalarda sabab va oqibat munosabatlari hamda yakuniy xulosalar mutlaq va o‘zgarmas dogma sifatida o‘ta keskin ohangda ifodalanishda izchil davom etmoqda. Ehtiyotkorlikni ifodalovchi lisoniy vositalarning yetishmasligi o‘zbek maqolalarining pragmatik jihatdan o‘ta qat’iy va avtoritar bo‘lib qolishiga sabab bo‘lmoqda.

Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, raqamli davr ingliz ilmiy diskursini o‘quvchiga yo‘naltirilgan, pragmatik jihatdan o‘ta moslashuvchan, ehtiyotkor va kognitiv jihatdan ixcham xalqaro modelga aylantirgan. O‘zbek ilmiy diskursi esa axborotga yo‘naltirilgan, rasmiy, o‘ta qat’iy va milliy an’anaviy qoliplarga tayanadigan mahalliy model darajasida saqlanib qolmoqda**.** O‘zbekistonda olib borilayotgan fundamental tadqiqotlarni global akademik tarmoqlarga hamda ochiq ma’lumotlar bazalariga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun faqatgina matnni ingliz tiliga tarjima qilishning o‘zi yetarli hisoblanmaydi. Kelajakdagi eng asosiy va dolzarb vazifa matnning orqasida yashiringan ushbu murakkab pragmatik va funksional-stilistik xususiyatlarni xalqaro qidiruv algoritmlari hamda global ilmiy muloqot standartlariga tizimli ravishda moslashtirishdan iboratdir. Faqatgina shu lingvopragmatik o‘zgarishlar orqaligina O‘zbekistonda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning xalqaro maydondagi ko‘rinuvchanligi va iqtiboslik ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada oshirishga erishish mumkin.

Adabiyotlar:

1. *Rahmatullayev Sh.* Hozirgi adabiy o‘zbek tili. – Toshkent: Universitet, 2006. – 464 b.
2. *Salomov G‘.* Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1983. – 232 b.
3. *Baker M.* In Other Words: A Coursebook on Translation. – London: Routledge, 1992. – 304 p.
4. *Gile D*. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training. – Amsterdam: John Benjamins, 1995. – 277 p.
5. *Nida E.A*. Toward a Science of Translating. – Leiden: E.J. Brill, 1964. – 331 p.
6. *Hyland K.* Academic Discourse: English in a Global Context. – London: Continuum, 2009. – 230 p.
7. *Banks D*. The development of scientific writing: linguistic features and historical context. – London: Equinox, 2008. – 232 p.
8. *Halliday M.A.K*. Introduction to Functional Grammar. – London: Routledge, 2014. – 808 p.
9. *Beel J.* Academic Search Engine Optimization: Optimizing Scholarly Literature for Google Scholar // Journal of Scholarly Publishing. – 2010. – № 41. – Pp. 176–190.
10. Қўнғиров Р., Бегматов Э., Тожиев Ё. Нутқ маданияти ва услубият асослари. – Тошкент: Ўқитувчи, 1992. – 160 б.
11. *Swales J.M.* Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 274 p.
12. Salager-Meyer F. Hedges and syntactic objectivity in medical English written discourse // English for Specific Purposes. – 1994. – № 13. – P. 149–170.

13. *Luzón M.J.* Public communication of science in blogs // Written Communication. – 2013. – № 30. – Pp. 428–457.

14. *Biber D.* University Language: A corpus-based study of spoken and written registers. – Amsterdam: John Benjamins, 2006. – 261 p.

15. *Turniyozov N., Turniyozov B., Maxmanov S*. Matn lingvistikasi. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2004. – 130 b.

16. *Lutfullayeva R.* Hozirgi o‘zbek tilida nominalizatsiya jarayoni // O‘zbek tili va adabiyoti. – 2015. – № 3. – B. 45–52.

17. *Abduazizov A*. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2006. – 432 b.

18. *Ван Дейк Т.А.* Язык. Познание. Коммуникация. – Москва: Прогресс, 1989. – 312 с.

FUNCTIONAL-STYLISTIC AND PRAGMATIC TRANSFORMATIONS OF ENGLISH AND UZBEK SCIENTIFIC DISCOURSE IN DIGITAL ACADEMIC PLATFORMS

Bahtigul U. Ubaydullayeva[1]

Ilmiy xabarnoma. Seriya: Gumanitar tadqiqotlar – Scientific Bulletin. Series: Humanitarian Studies. 2026. 5(97). 127-136.

[1]Andijan State Institute of Foreign Languages, Andijan, 170100, str. Bobur Shoh, 5 (Uzbekistan). E-mail: asifl@edu.uz

Key words: scientific discourse, digital platforms, functional stylistics, linguocognitive analysis, nominalization, hedging, impersonality, comparative linguistics, academic SEO, English and Uzbek languages.

Background. The ongoing digitalization of academic communication and the rapid expansion of international indexing platforms (such as ScienceDirect, DOAJ, Academia.edu, and inLibrary) have fundamentally altered the structural, pragmatic, and cognitive conventions of scientific writing. While traditional printed academic texts adhered to established national rhetorical models, modern digital environments impose new linguistic demands focused on search engine visibility, reader engagement, and cross-cultural scholarly dialogue.

Objective. This study is provided a comparative analysis of the functional-stylistic and linguo-cognitive transformations occurring in modern English and Uzbek scientific discourse under the influence of digital academic platforms. It aims to reveal cross-linguistic discrepancies in information packaging, authorial presence, and pragmatic certainty.

Methods. The empirical corpus comprises 40 peer-reviewed scientific articles (20 in English retrieved from ScienceDirect and DOAJ; 20 in Uzbek sourced from inLibrary and national academic journals) published between 2021 and 2026 across various disciplines, including medicine, economics, ecology, technology, and sociology. Discourse analysis, comparative-typological analysis, and contextual-pragmatic parsing were employed to evaluate structural units.

Results. The empirical findings indicate three major divergence points:

1. *Information density and nominalization:* English academic discourse exhibits an extreme degree of nominalization in titles and abstracts, utilizing multi-component noun phrases to optimize search engine algorithms (Academic SEO) and cognitive framing. Conversely, Uzbek scholarly texts retain a high frequency of finite verbs, verbal nouns, and subordinate analytical clauses, which lowers metadata compactness.

2. *Impersonality strategies:* While contemporary English papers increasingly adopt active voice constructions and overt authorial agency to enhance communicative proximity and accountability, Uzbek academic discourse strictly preserves post-Soviet impersonalization conventions, relying heavily on passive voice to project institutional objectivity.

3. *Hedging and certainty:* English research texts extensively integrate epistemic modality and hedging devices (suggest, appear to, arguably, possible) to maintain dialogic openness and prevent peer criticism. In sharp contrast, Uzbek articles demonstrate a dominance of dogmatic assertiveness and absolute epistemic certainty, reflecting national institutional traditions rather than global discursive norms.

Conclusion. The integration of Uzbek scientific output into global digital databases requires not merely lexical translation, but a profound pragmatic and cognitive alignment with international conventions of academic hedging, concise nominalization, and interactive authorial positioning.

References:

1. Rahmatullayev, Sh. (2006). *Hozirgi adabiy o‘zbek tili* [Modern literary Uzbek language]. Tashkent: Universitet.

2. Salomov, G‘. (1983). *Tarjima nazariyasi asoslari* [Fundamentals of translation theory]. Tashkent: O‘qituvchi.

3. Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.

4. Gile, D. (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: John Benjamins.

5. Nida, E.A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: E.J. Brill.

6. Hyland, K. (2009). *Academic Discourse: English in a Global Context*. London: Continuum.

7. Safarov, Sh. (2008). *Pragmalingvistika* [Pragmalinguistics]. Tashkent: “National Encyclopedia of Uzbekistan” State Scientific Publishing House.

8. Halliday, M.A.K. (2014). *Introduction to Functional Grammar*. London: Routledge.

9. Beel, J. (2010). Academic Search Engine Optimization: Optimizing Scholarly Literature for Google Scholar. *Journal of Scholarly Publishing*. No 41. Pp. 176-190.

10. Qo‘ng‘urov, R., Begmatov, E., Tojiyev, Y. (1992). *Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari* [Fundamentals of speech culture and stylistics]. Tashkent: o‘qituvchi.

11. Swales, J.M. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings.* Cambridge: Cambridge University Press.

12. Salager-Meyer, F. (1994). Hedges and syntactic objectivity in medical English written discourse. *English for Specific Purposes*. No 13. Pp. 149-170.

13. Mahmudov, N., Nurmonov, A. (1995). *O‘zbek tilining nazariy grammatikasi* [Theoretical grammar of the Uzbek language]. Tashkent: O‘qituvchi.

14. Biber, D. (2006). *University Language: A corpus-based study of spoken and written registers*. Amsterdam: John Benjamins.

15. Turniyozov, N., Turniyozov, B., Maxmanov, S. (2004). *Matn lingvistikasi* [Text linguistics]. Samarkand: Samarkand State University Publishing House.

16. Lutfullayeva, R. (2015). Hozirgi o‘zbek tilida nominalizatsiya jarayoni [The process of nominalization in modern Uzbek language*]. O‘zbek tili va adabiyoti*. No 3. Pp. 45-52.

17. Abduazizov, A. (2006). *Tilshunoslik nazariyasi* [Theory of linguistics]. Tashkent: Sharq.

18. Van Deyk, T.A. (1989). *Yazyk. Poznanie. Kommunikatsiya* [Language. Cognition. Communication]. Moscow: Progress.

19. Luzón, M.J. (2013). Public communication of science in blogs. *Written Communication*. No 30. Pp. 428-457.

20. Banks, D. (2008). *The development of scientific writing: linguistic features and historical context.* London: Equinox.

Muallif haqida ma’lumot:

UBAYDULLAYEVA Baxtigul O‘ktamjon qizi – Andijon davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti. E-mail: disbaxtiguloy@gmail.com